

HÌNH TƯỢNG NỮ THẦN TRONG THẦN THOẠI HY LẠP

Thông qua việc tìm hiểu các hình tượng, đề tài: “Hình tượng nữ thần trong thần thoại Hy Lạp” có thể giúp chúng ta tìm hiểu niềm tin, quá trình vươn lên, sự đấu tranh để tồn tại và chinh phục thiên nhiên của người Hy Lạp. Từ đó làm sáng tỏ lời kết luận: “Thần thoại là sản phẩm của trí tưởng tượng của người xưa bắt nguồn từ cuộc sống lao động gian truân, là cách thức con người dùng để phản ánh, giải thích và cổ vũ cho chính họ trong hoàn cảnh ấy”.

Giới thiệu

Hy Lạp là đất nước của thần Hellas, đây là một dải đất hẹp nằm ở cực Nam của bán đảo Ban Căng. Trên mảnh đất bé nhỏ ít tài nguyên, hiểm nghèo sẵn và số dân không nhiều này đã xuất hiện một nền văn hóa, văn minh lớn, tạo thành cội nguồn của văn hóa châu Âu. Nó là một trong hai yếu tố cấu tạo thành châu Âu hiện đại như Các Mác đã từng nhận xét: “Không có cơ sở văn minh Hy Lạp cổ đại, không có đế quốc La Mã thì không có châu Âu ngày nay”

Mục tiêu

Đề tài “hình tượng nữ thần trong thần thoại Hy Lạp” chỉ ra vẻ đẹp, khả năng thẩm mỹ, sự lý giải tự nhiên, xã hội, nghệ thuật tạo dựng hình tượng thông qua hình tượng nữ thần của người Hy Lạp cổ.

Câu hỏi nghiên cứu

- Điểm mới và đóng góp của đề tài?
- Lý giải mới về các vấn đề được đề cập, đồng thời bổ sung và hoàn chỉnh bảng thống kê về các nữ thần cho bài nghiên cứu?
- Các nghệ thuật xây dựng hình tượng (đặc biệt là quan điểm nghệ thuật) và ý nghĩa tâm linh ẩn chứa trong một số câu chuyện thần thoại cũng như những vấn đề triết lý mà người Hy Lạp cổ?

Phương pháp

- Phương pháp phân tích và tổng hợp lý thuyết: Chúng tôi sử dụng phương pháp này để phân tích những tài liệu có được sau đó tổng hợp lại và phân tích, tổng hợp, khái quát đưa ra những lời kết luận có khoa học và logic.
- Phương pháp so sánh và đối chiếu: Chúng tôi sử dụng phương pháp này để làm rõ hơn hình tượng nữ thần trong quan niệm của người phương Đông và phương Tây, đồng thời so sánh và đối chiếu những điểm giống và khác nhau giữa các nữ thần, giữa các nền văn hóa và cách khai thác, sáng tạo hình tượng nữ thần khác nhau giữa các nước.

Nội dung

3.1 Vài nét về thần thoại và thần thoại Hy Lạp:

Theo từ điển Tiếng Việt (Hoàng Phê chủ biên – năm 2011) định nghĩa: Thần thoại là truyện kể dân gian về các vị thần hoặc các nhân vật anh hùng đã được thần thánh hóa, phản ánh những quan niệm ngây thơ của con người thời xa xưa về các hiện tượng tự nhiên và khát vọng trong đấu tranh chinh phục thiên nhiên.

3.2 Hệ thống các nữ thần trong thần thoại Hy Lạp

Các vị thần trong Thần thoại Hy Lạp là các nhân vật chức năng, là loại nhân vật được giao cho nhiệm vụ” thể hiện một chức năng cố định nào đó trong tác phẩm và trong việc phản ánh đời sống. Do đó, phẩm chất nhân vật không thay đổi từ đầu đến cuối. Không miêu tả đời sống nội tâm nên ý nghĩa biểu trưng của các vị thần thể hiện chủ yếu qua một số nét ngoại hình và hành động.

3.3 Hình tượng nữ thần thể hiện quan niệm thẩm mỹ và nghệ thuật của người Hy Lạp

Đối với người Hy Lạp cổ, quan niệm thẩm mỹ trước hết là vẻ đẹp về hình thể. Nói đến vẻ đẹp hình thể, hình tượng nữ thần là hình ảnh chuẩn mực mang vẻ đẹp lý tưởng nhằm vươn tới cái đẹp, cái hoàn mỹ của con người.

3.6 Nghệ thuật xây dựng hình tượng nữ thần trong thần thoại Hy Lạp a. Ngoại hình

- “Phần mở đầu: Giới thiệu tên, xuất thân, ngoại hình, chức năng.
- Phần chính: Những sự kiện xoay quanh hình tượng nữ thần.
- Phần kết: Nghi lễ thờ cúng, dấu tích của một số đền thờ còn lưu dấu...” [theo Đoàn Như Nga và Nguyễn Thị Tuyết Nga]. Thông qua hiện thân là những cô gái trẻ đẹp, thần thoại Hy Lạp đi vào miêu tả ngoại hình của các nữ thần.

b. Hành động

Ngoại hình là nét vẽ đầu tiên để dẫn dắt chúng ta đi khám phá tính cách của nhân vật, nhưng hành động, cử chỉ là yếu tố bộc lộ nhiều nhất về tính cách của nhân vật. Trong Nghệ thuật thi ca Aristotle viết: “Nhân vật sẽ là có tính cách nếu trong lời nói, hành động bộc lộ một khuynh hướng ý chí nào đó, bất kể tốt xấu như thế nào” [tr. 279]

3.4 Hình tượng nữ thần thể hiện nhận thức của người Hy Lạp cổ về thế giới tự nhiên

Có thể nói, vào thời cổ đại, thiên nhiên là cả một sự kinh hoàng đối với con người. Nhưng trong các câu chuyện thần thoại của người Hy Lạp vẫn tràn ngập thiên nhiên, đó là một thiên nhiên tươi đẹp và đầy sức sống.

3.5 Hình tượng nữ thần thể hiện nhận thức của người Hy Lạp cổ về các vấn đề xã hội

Quan hệ hôn nhân quân hôn và phương thức tổ chức đời sống kiểu thị tộc đã xác lập vai trò quan trọng của người phụ nữ trong mọi lĩnh vực: con cái mang họ mẹ, người phụ nữ phân công lao động, phân chia tài sản, làm chủ bếp lửa và các hình thức tế lễ... Bên cạnh đó, sự trân trọng của cộng đồng về quyền năng sinh sản càng củng cố địa vị của người phụ nữ trong xã hội.

Kết luận

Thông qua việc phân tích ý nghĩa hình tượng các nữ thần ta hiểu được rằng các vị thần đều mang hình bóng con người. Con người luôn cố gắng hoàn thiện mình để trở thành sinh vật ưu tú nhất (thần linh); khám phá và chinh phục thế giới, hướng đến cuộc sống tự do làm chủ vận mệnh của mình. Cái vẻ hoang đường chỉ làm tôn thêm cái cốt lõi thực. Qua hình tượng nữ thần, đất nước, con người Hy Lạp hiện lên thật rõ ràng, thần kì và sống động không chỉ về đời sống tâm linh mà còn về khát vọng hoàn thiện chính mình mà không gì có thể dập tắt được khát vọng đó.

Tài liệu tham khảo

1. Đoàn Như Nga – Nguyễn Thị Tuyết Nga (2010). Đề tài nghiên cứu “Hình tượng nữ thần trong thần thoại Hy Lạp”.
2. Nguyễn Văn Khỏa (2001). Thần thoại Hy Lạp. Hà Nội: NXB văn học.
3. Nguyễn Văn Dân (2007). Thần thoại Hy Lạp. Hồ Chí Minh: NXB Giáo Dục.
4. Lưu Đức Trung (chủ biên) – Trần Lê Bảo – Lê Huy Bắc – Lê Nguyễn Cấn – Hà Thị Hòa – Nguyễn Khắc Phi. Văn học thế giới (tập 1). NXB đại học sư phạm.

Về vấn đề tìm hiểu “Hình tượng nữ thần trong thần thoại Hy Lạp”, chúng tôi có tham khảo đề tài nghiên cứu khoa học của hai sinh viên Đoàn Như Nga và Nguyễn Thị Tuyết Nga tại trường Cao Đẳng Sư Phạm Nha Trang (2010).

Tiêu đề: Hình tượng nữ thần trong thần thoại Hy Lạp

→ Các tiêu chí phù hợp với tiêu đề: (1) Không nhiều hơn 15 chữ (2) Xác định vấn đề cụ thể **“Hình tượng nữ thần”** (3) Phạm vi nghiên cứu văn học dân gian **“thần thoại Hy Lạp”**

I. Phần mở đầu:

1. Lý do chọn đề tài:

Hy Lạp là đất nước của thần Hellas, đây là một dải đất hẹp nằm ở cực Nam của bán đảo Ban Căng. Trên mảnh đất bé nhỏ ít tài nguyên, hiếm khoáng sản và số dân không nhiều này đã xuất hiện một nền văn hóa, văn minh lớn, tạo thành cội nguồn của văn hóa châu Âu. Nó là một trong hai yếu tố cấu tạo thành châu Âu hiện đại như Các Mác đã từng nhận xét: “Không có cơ sở văn minh Hy Lạp cổ đại, không có đế quốc La Mã thì không có châu Âu ngày nay”

Thần thoại Hy Lạp đi vào đời sống con người, chiếm giữ vai trò quan trọng và đặc biệt, tạo dựng nên sự phát triển về văn hóa, văn học. Đây được xem là một di sản đồ sộ về nhiều mặt: triết học, toán học, vật lý, thiên văn, mỹ học, điêu khắc, âm nhạc, kiến trúc ... nhờ đó mà thần thoại Hy Lạp dần chiếm lĩnh trí tưởng tượng và ngự trị tình cảm, sinh hoạt của người dân nơi đây. Thần thoại Hy Lạp lấy con người làm đối tượng để miêu tả, chính nhờ điều đó đã đem lại giá trị nghệ thuật chân thực cao hơn so với những nghệ thuật khác. Hình tượng nhân vật trong thần thoại Hy Lạp trở thành hình mẫu cho các nền văn học sau này. Một trong những hình tượng nhân vật được xây dựng rất thành công, là sự kết tinh của trí tưởng tượng phong phú và tư duy con người mang đậm tính triết lí đó là hình tượng các nữ thần. Điều đặc biệt là họ đã biết dùng hư cấu, tưởng tượng để lý giải cho tự nhiên, lý tưởng hóa con người, biết mô tả những con người đẹp nhất. Những nhân vật đó tượng trưng cho lý tưởng và ước mơ của họ. Dù các nhân vật là thần linh nhưng họ không khác đối với con người, các nhân vật ở đây không miêu tả một chiều mà có nhiều mặt giống như con người (có suy tư, có tình cảm...) là “thần nhân đồng hình”

Thông qua việc tìm hiểu các hình tượng, đề tài: “Hình tượng nữ thần trong thần thoại Hy Lạp” có thể giúp chúng ta tìm hiểu niềm tin, quá trình vươn lên, sự đấu tranh để tồn tại và chinh phục thiên nhiên của người Hy Lạp. Từ đó làm sáng tỏ lời kết luận: “Thần thoại là sản phẩm của trí tưởng tượng của người xưa bắt nguồn từ cuộc sống lao động gian truân, là cách thức con người dùng để phản ánh, giải thích và cổ vũ cho chính họ trong hoàn cảnh ấy”.

2. Mục đích nghiên cứu:

Đề tài “hình tượng nữ thần trong thần thoại Hy Lạp” chỉ ra vẻ đẹp, khả năng thẩm mỹ, sự lý giải tự nhiên, xã hội, nghệ thuật tạo dựng hình tượng thông qua hình tượng nữ thần của người Hy Lạp cổ.

3. Câu hỏi nghiên cứu:

- Điểm mới và đóng góp của đề tài?

- Lý giải mới về các vấn đề được đề cập, đồng thời bổ sung và hoàn chỉnh bảng thống kê về các nữ thần cho bài nghiên cứu?
- Các nghệ thuật xây dựng hình tượng (đặc biệt là quan điểm nghệ thuật) và ý nghĩa tâm linh ẩn chứa trong một số câu chuyện thần thoại cũng như những vấn đề triết lý mà người Hy Lạp cổ?

4. Phương pháp nghiên cứu:

Phương pháp phân tích và tổng hợp lý thuyết: Chúng tôi sử dụng phương pháp này để phân tích những tài liệu có được sau đó tổng hợp lại và phân tích, tổng hợp, khái quát đưa ra những lời kết luận có khoa học và logic.

Phương pháp so sánh và đối chiếu: Chúng tôi sử dụng phương pháp này để làm rõ hơn hình tượng nữ thần trong quan niệm của người phương Đông và phương Tây, đồng thời so sánh và đối chiếu những điểm giống và khác nhau giữa các nữ thần, giữa các nền văn hóa và cách khai thác, sáng tạo hình tượng nữ thần khác nhau giữa các nước.

→ Các tiêu chí phù hợp với phần mở đầu: (1) Nêu được lý do lựa chọn đề tài (2) Trình bày các câu hỏi nghiên cứu (3) Giới thiệu ngắn gọn

III. Phần nội dung:

3.1 Vài nét về thần thoại và thần thoại Hy Lạp:

Theo từ điển Tiếng Việt (Hoàng Phê chủ biên – năm 2011) định nghĩa: Thần thoại là truyện kể dân gian về các vị thần hoặc các nhân vật anh hùng đã được thần thánh hóa, phản ánh những quan niệm ngây thơ của con người thời xa xưa về các hiện tượng tự nhiên và khát vọng trong đấu tranh chinh phục thiên nhiên.

Theo giáo trình văn học thế giới (Lư Đức Trung chủ biên) định nghĩa: Thần thoại Hy Lạp là mythos + logos (trong đó mythos nghĩa là câu chuyện, truyền thuyết, huyền thoại và logos là lời nói, học thuyết) để chỉ chung toàn bộ các câu chuyện kể dân gian, truyền miệng, liên quan đến các chiến công, các truyền thuyết, liên quan đến các thần linh. Hiếm có thần thoại của dân tộc nào trên thế giới lại có tầm ảnh hưởng sâu rộng đến văn minh nhân loại như thần thoại Hy Lạp. Có thể nói rằng thần thoại Hy Lạp là thần thoại hay nhất thế giới.

Thần thoại Hy Lạp gồm ba loại:

- thần thoại về các gia hệ thần
- thần thoại về các thành bang (Etatcité)
- thần thoại về các anh hùng

3.2 Hệ thống các nữ thần trong thần thoại Hy Lạp

Các vị thần trong Thần thoại Hy Lạp là các nhân vật chức năng, là loại nhân vật “được giao cho nhiệm vụ” thể hiện một chức năng cố định nào đó trong tác phẩm và trong việc phản ánh đời sống. Do đó, phẩm chất nhân vật không thay đổi từ đầu đến cuối. Không miêu tả đời sống nội tâm nên ý nghĩa biểu trưng của các vị thần thể hiện chủ yếu qua một số nét ngoại hình và hành động.

Các nữ thần giữ nhiều nhiệm vụ trong tổ chức xã hội: hôn nhân, nông nghiệp, săn bắn, thủ công nghiệp ... và họ còn là hiện thân của nhiều sự vật, hiện tượng trong tự nhiên như sông ngòi, cây cỏ, các chòm sao ... Dựa vào đó, chúng ta có thể chia các nữ thần trong thần thoại Hy Lạp thành năm loại: Một là, những nữ thần sáng tạo loài người, vũ trụ như: Nữ thần đất Gaia (người sinh ra các thế hệ titan khơi nguồn thế giới thần linh)... người có bộ ngực rộng thênh thang, là nơi trú ngụ của muôn loài. Hai là, những nữ thần thiên nhiên như: nữ thần mặt trăng (Atemit, Phoibe, Selene,...); nữ thần mùa màng (Demeter, Hora,...); nữ thần của sông và biển (Tethy, Xtich, Thetix, Keto...); nữ thần sông núi (Xyrinx, Liriope, Plato, Khryxe...); nữ thần mây Nephelē.... Ba là, những nữ thần đại diện cho đời sống xã hội với những điều xấu xa là các nữ thần như: nữ thần ma thuật Hecate; thần chết (các nữ thần Ker khác với thần chết Tanatōx, các nữ thần thường hạ cánh xuống nơi chiến địa để hút máu, ăn thịt những người đã chết); nữ thần bất hòa Eris; ... và những điều đẹp đẽ trên trái đất này là các nữ thần như: nữ thần thần công lý Dike, nữ thần tình yêu Aphrodite; nữ thần hy vọng Elpis, nữ thần hôn nhân và gia đình Hera... Bốn là, những nữ thần thuộc về sự thay đổi, tuần hoàn như: nữ thần bóng đêm Nyx; nữ thần thời gian Hor... Năm là, những nữ thần thủ công và nghệ thuật như: nữ thần Athena; Muxa; Muxdo (“Zus phân cho mỗi nàng Muxdo cai quản một lĩnh vực khoa học và nghệ thuật của loài người. Nàng Calliope: sử thi. Nàng Euterpe: thơ trữ tình. Nàng Erato: thơ tình dục. Nàng Terpsichore: nghệ thuật ca múa. Nàng Polhymnie: lúc đầu cai quản thơ tân mỹ sau cai quản kịch câm. Nàng Melpomene: bi kịch. Nàng Thale: hài kịch. Nàng Clio: sử học. Nàng Uranie: thiên văn học” [2, 108])

Tóm lại, dựa theo từng lĩnh vực mà các thần quản lý, chúng ta có thể chia các thần ra thành năm loại theo kiểu nhân vật chức năng. Bên cạnh đó hình tượng các nữ thần còn thể hiện các lĩnh vực về tinh thần, về nhận thức của người Hy Lạp như một niềm tin tôn giáo, thúc đẩy họ mạnh dạn tiến tới sống gần gũi hơn với thiên nhiên và biết tự khẳng định giá trị bản thân mình.

3.3 Hình tượng nữ thần thể hiện quan niệm thẩm mỹ và nghệ thuật của người Hy Lạp

Đối với người Hy Lạp cổ, quan niệm thẩm mỹ trước hết là vẻ đẹp về hình thể. Nói đến vẻ đẹp hình thể, hình tượng nữ thần là hình ảnh chuẩn mực mang vẻ đẹp lý tưởng nhằm vươn tới cái đẹp, cái hoàn mỹ của con người.

Trong thần thoại, khi nhắc đến các nữ thần, sắc đẹp luôn là yếu tố đáng lưu ý nhất. Nữ thần Aphrodite không có sức mạnh hay vũ khí đặc biệt nhưng cả thế giới thần thánh và loài người đều phải khuất phục trước nàng. Aphrodite được miêu tả có vẻ đẹp “bao la, lồng lộng của bầu trời xanh, là ánh sáng trong trẻo, ngời ngời tràn lên những áng mây trắng muốt đang lững thững trôi, là vẻ đẹp mênh mông căng đầy. Tóm lại đó là vẻ đẹp bao la bát ngát, vô tư bình thản của trời biển, của thiên nhiên đang sinh thành, đang dào dạt sức sống”, “tươi tắn, ngời ngời như đóa hoa xòe nở”, “mặc tấm áo vàng rươi mịn như da trời, mỏng như mây trắng, đội vòng hoa thơm ngát”,

“một nữ thần có sắc đẹp tuyệt diệu và tươi trẻ”, “nữ thần dáng người thanh tao, khuôn mặt diễm lệ, dáng đi khoan thai, duyên dáng làm cho đất trời tung bừng rạng rỡ hẳn lên. Mái tóc vàng óng ả búi cao để lộ chiếc cổ cao cao, đầy đặn, tỏa hương thơm ngào ngạt, mỗi bước đi của nàng làm cho mặt đất nở muôn hồng nghìn tía” [2, 157 – 158] – thần mang sắc đẹp có một không hai trong thế giới thần thánh cũng như cõi trần tục. Aphrodite là nữ thần của sắc đẹp và tình yêu, vì vậy dĩ nhiên vẻ đẹp của nàng là hội tụ của tất cả những nét đẹp trên thế gian, tất cả những gì tinh túy, thanh tao nhất.

Trong thần thoại Hy Lạp, cái đẹp còn được khai thác cùng với cái thiện. Đẹp còn là hành động và là hành động có phẩm giá. Trước hết, hành động đẹp là hành động có công lao to lớn của các vị thần tốt bụng có công lao giúp đỡ con người. Cái đẹp trong thần thoại Hy Lạp được gắn với cái có ích. Nữ thần Demeter là vị nữ thần không gây ra tai họa nào cho người trần mà ngược lại luôn đem phúc lợi cho con người, luôn ban bố sự phì nhiêu cho đất đai để mùa màng được tốt tươi, cây cối sai quả. Nữ thần được hình dung “là một nữ thần uy nghiêm, tóc vàng rượi như những bông lúa chín, một luồng ánh sáng vàng rực từ thân thể nữ thần tỏa ra ngời ngời, từ mái tóc tỏa ra hương thơm ngào ngạt” [2, 204].

Tóm lại, với quan điểm thẩm mỹ của mình, người Hy Lạp cho rằng cái đẹp trước hết là sự mộc mạc, tự nhiên “trần tục” mang dáng dấp con người. Vẻ đẹp con người là một “món quà kỳ diệu” thế nên không phải chỉ đẹp về thân xác mà còn đẹp về năng lực tinh thần, trí tuệ. Quan điểm nghệ thuật của người Hy Lạp còn chịu ảnh hưởng bởi thiên nhiên – môi trường mà họ đang sinh sống. Do đó, việc xây dựng, sáng tạo sắc đẹp của các vị nữ thần người Hy Lạp thường so sánh, nhân hóa với hiện tượng thiên nhiên như sóng nước, bầu trời...

Vẻ đẹp của các nữ thần không những được miêu tả thông qua ngôn ngữ mà còn được sử dụng trong nhiều các loại hình nghệ thuật khác nhau, đặc biệt là hội họa. Những bức tranh phổ biến thể hiện vẻ đẹp trong thần thoại, thường là những bức tranh sử dụng hình ảnh khỏa thân của con người. Khỏa thân, được xem là một công cụ của người nghệ sĩ để minh họa các vai trò khác nhau của từng vị thần. “Trong nghệ thuật Hy Lạp cổ, có rất nhiều kiểu khỏa thân khác nhau mang những ý nghĩa khác nhau” [trích từ internet]

3.4 Hình tượng nữ thần thể hiện nhận thức của người Hy Lạp cổ về thế giới tự nhiên

Có thể nói, vào thời cổ đại, thiên nhiên là cả một sự kinh hoàng đối với con người. Nhưng trong các câu chuyện thần thoại của người Hy Lạp vẫn tràn ngập thiên nhiên, đó là một thiên nhiên tươi đẹp và đầy sức sống. Thiên nhiên với hoa thơm, quả ngọt, suối chảy, chim bay, bướm lượn, thoát ẩn thoát hiện những tiên nữ Nympe xinh đẹp, quyến rũ: “tiên nữ trú ngụ ở rừng già, đồng nội, bờ sông ngọn suối hay ở núi cao, hang sâu cho đến những thung lũng hoang vắng” [theo internet]. Miêu tả thiên nhiên xinh tươi, thân thiện như thế chứng tỏ người Hy Lạp đã bước vào thời kỳ văn minh, xã hội phát triển đến một trình độ mới mà ở đó, con người đã qua cái thời run sợ trước

thiên nhiên, đã “hòa hợp” và tiến tới chế ngự nó. Càng yêu mến thiên nhiên bao nhiêu họ càng lý tưởng nó thành “tiên cảnh” chỉ xứng đáng là nơi trú ngụ của các thần. Họ chọn ngọn núi Olympus cao ngất làm nơi trú ngụ, xây dựng trên đó một cung điện cực kỳ nguy nga, lộng lẫy, tráng lệ. Nơi đây không khí trong veo, quanh năm ngày tháng lúc nào cũng chan hòa ánh sáng. Chẳng có khi nào tuyết rơi, băng giá, cũng chẳng có những đám mây u ám đưa mưa dầm gió bắc về. “Ngọn núi Olympus cao chót vót, bốn mùa mây phủ là nơi cư trú vĩnh hằng của thế giới thần linh. Các thần ở trong cùng một cung điện lộng lẫy làm toàn bằng đồng đỏ rực và vàng chói lọi do bàn tay khéo léo của thần thợ rèn danh tiếng Hephaistos xây dựng nên. Đường lên cung điện không phải dễ dàng vì cung điện Olympus chìm khuất sâu trong những đám mây dày đặc. Các vị thần bất kể nam hay nữ ai ai từ hạ giới lên hay trên thiên đình xuống, cũng phải qua nơi ở của ba tiên nữ có khi là bốn tiên nữ có tên chung là Horen – thời gian hay còn gọi là bốn mùa, để các nàng mở cánh cửa mây mà đi.” [2, 56 – 57].

Cũng như việc giải thích thiên nhiên, thông qua những câu chuyện xoay quanh các nữ thần, người Hy Lạp giải thích nguồn gốc của một số loài động thực vật. Họ cho rằng các loài động thực vật được sinh thành do một sự trừng phạt, một mối tình hay một sự đền đáp nào đó. Tiêu biểu là câu chuyện của nữ thần Athena và nàng Arakhne hay câu chuyện của nữ thần Aphrodite và Narkixox. Athena đã trừng phạt sự kiêu căng, hống hách của nàng Arakhne bằng cách biến nàng thành con nhện, để suốt đời nàng phải dệt sợi. Hay Aphrodite đã trừng phạt Narkixox một kẻ được yêu mà không đáp lại tình yêu – thứ tình cảm thiêng liêng quý giá mà chính nữ thần đã ban cho mọi người. Narkixox đã chuốc lấy bi kịch “tự yêu mình”, phải lòng ngay chính bản thân mình. Sau khi chết chàng hóa thành hoa Narkixox hay còn gọi là hoa thủy tiên.

3.5 Hình tượng nữ thần thể hiện nhận thức của người Hy Lạp cổ về các vấn đề xã hội

Thần thoại ra đời vào cuối kỳ đồ đá, thời đại hưng thịnh của các thị tộc mẫu hệ. Quan hệ hôn nhân quần hôn và phương thức tổ chức đời sống kiểu thị tộc đã xác lập vai trò quan trọng của người phụ nữ trong mọi lĩnh vực: con cái mang họ mẹ, người phụ nữ phân công lao động, phân chia tài sản, làm chủ bếp lửa và các hình thức tế lễ... Bên cạnh đó, sự trân trọng của cộng đồng về quyền năng sinh sản càng củng cố địa vị của người phụ nữ trong xã hội. Điều này hiển nhiên chi phối tư duy sáng tạo nghệ thuật của con người thời đại thần thoại. Nữ thần chiếm lĩnh vị trí chủ đạo: Nổi bật từ nữ thần đất Gaia Đến nữ thần ái tình – Aphrodite, nữ thần Mặt Trăng - Artemis, nữ thần mùa màng - Demeter,... Không chỉ áp đảo về số lượng, những nữ thần còn thể hiện sự lấn át về quyền năng với các nam thần. Họ thường chiến thắng trong các cuộc thi tài (nữ thần Athena Chiến thắng thần Ponxaydon trong khi tranh quyền cai quản vùng đất Atikes đã minh chứng cho tầm quan trọng của người phụ nữ trong việc cai quản, bảo hộ người dân),... Người Hy Lạp thờ thần linh chủ đích là cầu xin che chở cho gia đình, bộ lạc hoặc cả thành bang. Thế nên mỗi thành bang đều có vị thần bảo hộ riêng: Athena ở Athena; Hera ở Argos; Artemis ở Ephese...

Xã hội mẫu quyền, thời đại của thần thoại, xác lập địa vị quan trọng của người phụ nữ, với nhiều ràng buộc về hôn nhân. Tuy nhiên, đó chỉ là biểu hiện về hình thức, chế độ mẫu hệ đã dần mờ nhạt và không còn gắn liền với người phụ nữ nhiều nữa. Người phụ nữ trong thần thoại bắt đầu gắn với tư cách là người đàn bà của gia đình, của công việc nội trợ, của những ý tứ và nền nếp.

3.6 Nghệ thuật xây dựng hình tượng nữ thần trong thần thoại Hy Lạp

a, Ngoại hình

Từ một motip chung gồm:

“Phần mở đầu: Giới thiệu tên, xuất thân, ngoại hình, chức năng.

Phần chính: Những sự kiện xoay quanh hình tượng nữ thần.

Phần kết: Nghi lễ thờ cúng, dấu tích của một số đền thờ còn lưu dấu...” [theo Đoàn Như Nga và Nguyễn Thị Tuyết Nga]. Thông qua hiện thân là những cô gái trẻ đẹp, thần thoại Hy Lạp đi vào miêu tả ngoại hình của các nữ thần.

Theo Từ điển thuật ngữ văn học: “Ngoại hình là khái niệm chỉ chân dung, diện mạo, cử chỉ, tác phong, y phục... tóm lại là toàn bộ những biểu hiện tạo nên dáng vẻ bên ngoài của một nhân vật” [tr.38]. Những nét vẽ của bút pháp thần thoại hiện hiện ở sự phô bày nét đẹp cơ thể, ở sức sống phập phồng mang đầy nét nữ tính. Với Gaia: “Nữ thần Đất có bộ ngực nở nang Đối với mọi vật nàng là móng nền vững chắc.Nàng Đất tóc vàng sinh cho thế gian trước hết.Bầu trời sao nhấp nháy, bạn thân thiết của nàng.Để Bầu Trời che phủ khắp thế gian.Để làm nơi cư ngụ cho các vị thần Cực Lạc.”[2,6] Với Hera: “có đôi mắt bò cái và cánh tay trắng muốt” [2,58]Aphrodite thì: “tươi tắn, ngời ngời như một đóa hoa xòe nở”; “dáng người thanh tao, khuôn mặt diễm lệ, dáng đi khoan thai, duyên dáng, tóc búi cao để lộ chiếc cổ cao cao, đầy đặn, tỏa hương thơm ngào ngạt”. [2, 158]

b, Hành động

Ngoại hình là nét vẽ đầu tiên để dẫn dắt chúng ta đi khám phá tính cách của nhân vật, nhưng hành động, cử chỉ là yếu tố bộc lộ nhiều nhất về tính cách của nhân vật. Trong Nghệ thuật thi ca Aristotle viết: “Nhân vật sẽ là có tính cách nếu trong lời nói, hành động bộc lộ một khuynh hướng ý chí nào đó, bất kể tốt xấu như thế nào” [tr. 279]. Hay trong. Những con người – truyện kể: Nghìn lẻ một đêm có viết: “Một nhân vật là gì nếu không phải là sự quy định cho hành động? Hành động là gì nếu không phải là sự minh họa cho nhân vật. Một bức họa hoặc một cuốn tiểu thuyết không phải là một sự miêu tả các tính cách thì là gì?” [tr. 40]. Như vậy, tả hành động cũng là một cách thể hiện những đặc điểm tính cách của nhân vật. Hành động, cử chỉ là những yếu tố biểu hiện mối quan hệ tương tác của nhân vật với cộng đồng, với môi trường sống, góp phần biểu đạt rất lớn thế giới tâm lý phức tạp của nhân vật cũng như tính cách vốn có của nhân vật.Thông qua những cơn ghen Hera chúng ta có thể nhận ra uy quyền của vị nữ thần này. Thống trị trên đỉnh Olympus không chỉ có Zeus mà còn có Hera. Những cơn ghen của người còn thể hiện sức mạnh của vị thần hôn nhân và gia đình. Nàng không thể để cho bất cứ người con gái nào phá vỡ hạnh phúc gia đình mình. Và

dù Zeus có “lãng nhăng” với nhiều người thì cũng chỉ có Hera là người vợ chính thức, được tất cả các vị thần trên đỉnh Olympus đồng ý và chứng kiến cuộc hôn nhân của họ.

→ Tiêu chí phù hợp: (1) Chia thành các hệ thống luận điểm (2)

IV. Kết luận:

Thông qua việc phân tích ý nghĩa hình tượng các nữ thần ta hiểu được rằng các vị thần đều mang hình bóng con người. Con người luôn cố gắng hoàn thiện mình để trở thành sinh vật ưu tú nhất (thần linh); khám phá và chinh phục thế giới, hướng đến cuộc sống tự do làm chủ vận mệnh của mình. Cái vô hoang đường chỉ làm tôn thêm cái cốt hiện thực. Qua hình tượng nữ thần, đất nước, con người Hy Lạp hiện lên thật rõ ràng, thần kì và sống động không chỉ về đời sống tâm linh mà còn về khát vọng hoàn thiện chính mình mà không gì có thể dập tắt được khát vọng đó.

Tài liệu tham khảo:

1. Đoàn Như Nga – Nguyễn Thị Tuyết Nga (2010). Đề tài nghiên cứu “hình tượng nữ thần trong thần thoại Hy Lạp”.
2. Nguyễn Văn Khoa (2001). Thần thoại Hy Lạp. Hà Nội. NXB văn học.
3. Nguyễn Văn Dân (2007). Thần thoại Hy Lạp. Hồ Chí Minh. NXB Giáo Dục.
4. Lưu Đức Trung (chủ biên) – Trần Lê Bảo – Lê Huy Bắc – Lê Nguyên Cẩn – Hà Thị Hòa – Nguyễn Khắc Phi. Văn học thế giới (tập 1). NXB đại học sư phạm.

Về vấn đề tìm hiểu “Hình tượng nữ thần trong thần thoại Hy Lạp”, chúng tôi có tham khảo đề tài nghiên cứu khoa học của hai sinh viên Đoàn Như Nga và Nguyễn Thị Tuyết Nga tại trường Cao Đẳng Sư Phạm Nha Trang (2010).